

ЛИСТИ ГРИГОРІЯ ВЕЛИЧКА ДО ІВАНА ФРАНКА

У статті аналізуються спогади Григорія Величка, його листи до І. Франка, досліджуються творчі та особисті стосунки між родинами Г. Величка та І. Франка.

Ключові слова • Іван Франко, Григорій Величко, учитель, листи, спогади, географія.

Виховання майбутніх поколінь – одне із найважливіших завдань у суспільстві. Це добре розумів Іван Франко Він вважав одним із методів виховання індивідуальний підхід до кожного учня. Щоб виховати націю – необхідно виховати кожного громадянина. Величко був одним із кращих учнів свого Великого Учителя. Вони стали дружити сім'ями.

Прізвище видатного ученого-географа, першого українського доктора географічних наук, дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка (з 1 червня 1899 р.) було довгий час забуте. Академік Степан Рудницький назвав його «Нестором української географії». А професор Олег Шаблій вважає, що він стояв при зародженні української національної модерної географії¹. Григорій Величко першим почав писати географію України в її етнічних межах та пояснювальні тексти до неї. Свої наукові праці та розвідки писав майже завжди українською мовою. Крім того, його можна вважати фундатором національної географії міських поселень. Вагомі праці: «Галичина» (1892), «Народописна карта українсько-руського народу» (1896), «Географія України-Руси» (незавершена, 1902), «Господарські області Галичини» (1925), «Географічні умови розвитку міст в Україні» (1930). Творчий доробок Григорія Величка становить близько тридцяти науково-дослідних праць з географії і історії, регіоналістики і геурбаністики, картографії і методики викладання географії та географічного українознавства.

Григорій Величко народився 21 жовтня 1863 року у м. Миколаєві (тепер Львівська область). Після закінчення Першої львівської української академічної

---

¹ Доктор географії Григорій Величко / За ред. проф. О. Шаблія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 5.

гімназії (1883) навчався на теологічному і філософському факультетах Львівського університету (1883–1889). Під час навчання захопився географією та історією. Був учнем відомого польського і українського вченого-геоботаніка Антонія Ремана (1840–1917), який став засновником першої в Україні кафедри географії у Львівському університеті.

Навчання у Львові для Григорія Величка стало важливим етапом у формуванні його особистості та становленні як вченого та патріота України. Далі він поглибив свої знання у Відні (1889–1890 рр., географічні студії), Парижі (1890–1891 р., історико-філологічні студії), Санкт-Петербурзі (1891–1892 р., географічні студії). У 1893 р. Григорій Величко захистив докторську дисертацію на тему «Пластика польсько-руських земель, з особливим поглядом на Карпати». Свою педагогічну діяльність Григорій Величко почав з викладання географії, історії, краєзнавства, української мови у гімназіях та семінаріях Львова, Дрогобича, Перемишля, Станіслава, Тернополя. У 1906 р. переходить працювати у систему «Сільського господаря», де стає членом відділу та секретарем. А у 1910–1918 рр. – відповідальний редактор друкованого органу товариства «Господарський часопис». У 1925 р. знову повертається до викладацької праці: починає читати лекції в Уманському сільськогосподарському училищі. 1927 року академік Степан Рудницький запрошує Григорія Величка працювати в Українському науково-дослідному інституті географії і картографії у Харкові.

Науково-географічні праці Григорія Величка після його смерті були вперше надруковані 2012 р. у книзі «Доктор географії Григорій Величко» за редакцією професора Олега Шаблія².

У рукописних фондах Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України зберігається п'ять листів Григорія Величка до Івана Франка. Вони датовані 1890–1897 рр. та один лист-відповідь письменника, датований 30.04.1892 р. Щирість листів Г. Величка свідчить, з якою повагою та добротою він ставився до Івана Франка. В одному з них пише, що «з найбільшою втіхою рад би-м Вам послужити», а в другому – «найпростіше було би, щоби я за свої гроші купив, а Ви би звернули, тільки що ледви чи на дорогу стане»³. У 1926 році Григорій Величко написав спогади про Івана Франка, того-таки року їх уперше опубліковано у збірнику «Іван Франко», що вийшов у Києві–Харкові у видавництві «Книгоспілка».

Уперше Григорій Величко почув ім'я Івана Франка, коли був гімназистом. Особисте знайомство Г. Величка з І. Франком відбулося 1887 року, коли майбутній географ був студентом університету. Всім було відоме трепетне ставлення Івана Франка до студентської молоді. Ці взаємини «були живі й безпосередні, що

² Там само. С. 58–279.

³ Іл. Ф. 3. № 1612. Арк. 383–386.

уможливлювало йому і особистий вплив на формування загального світогляду і національно-політичної ідеології студентів»⁴.

Іван Франко намагався підтримувати тісні стосунки з молоддю. Він відвідував засідання студентських товариств, був присутній на захисті студентських рефератів. Франкове слово було важливим для молоді, яка визнавала його авторитетом. Письменник був людиною простою та доступною, і тому познайомитися з ним було легко. Одного разу Григорій Величко наважився завітати до нього додому. «До Франка, – пише він, – я заходив після частіше ... Він не дивувався, коли я приходив, зустрічав привітно»⁵. А молодого Григорія кожен раз дивувала та атмосфера довіри, яку вмів створити письменник під час цікавої живої товариської бесіди та старався дати цінну рекомендацію, пораду та «часто позичав свої книжки і при віддачі заводив звичайну розмову про прочитане»⁶. Протягом багатьох років Іван Франко виробив свої принципи роботи з книгою та навички ретельного опрацювання тексту. Особливе значення він надавав самостійній роботі над книгою, бо «найвища, найдорожча – здібність власного думання» [т. 18, с. 179]⁷. Тому застерігав молодь від готових схем, шаблонів при прочитанні твору. Згадував Григорій Величко у спогадах і про допомогу, яку надав йому Іван Франко під час написання наукової розвідки на тему «Політично-торгівельні відносини Русі та Візантії в X та XI століттях». Одного разу «я зайшов якимось до Франка і розповів йому про цю тему; він одразу подав мені багато літератури й цілий нарис роботи, дав мені потрібні книжки, так що я міг за два тижня закінчити тему, на яку сам мусив би витратити найменше півроку»⁸. Іван Франко, наділений природним педагогічним хистом, був прекрасним учителем, особливо для студентської молоді. А Григорій Величко виявився і здібним, і вдячним учнем. Та і знав Іван Франко «релігію, – пише Григорій Величко, – краще, аніж професори теології, літературу, політичну економію, природознавчі науки, історію, етнографію ліпше, ніж деякі вчителі тих наук»⁹.

1891 року Григорій Величко одружився з Герміною Озаркевич (1867–1924), яка походила з відомої української родини. Познайомилися вони під час навчання, коли дівчина приїхала на «студії у Париж». Сестри Наталя і Герміна Озаркевич освіту здобували вдома. Спочатку мали вчительку, а потім навчав їх батько.

---

⁴ *Слогади* про Івана Франка. / Упоряд., вступ. ст., прим. М. І. Гнатюка. 2-ге вид., доп., перероб. Львів : Каменярь, 2011. С. 641.

⁵ *Там само*. С. 381.

⁶ *Там само*.

⁷ Тут і далі цитуємо за вид.: *Франко І.* Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Київ : Наукова думка, 1976–1986. У квадратних дужках після цитат перша цифра позначає відповідний том, друга – сторінку.

⁸ *Слогади* про Івана Франка. С. 641.

⁹ *Там само*. С. 383.

Крім Наталії, певний хист до писання виявляла і її сестра Герміна (Єроніма). У 1888 р. Іван Франко вирішив почати видавати новий український молодіжний часопис «Товариш». У листі до своєї дружини 19 червня 1888 р. Іван Франко писав, «проси паню Коб[ринську], панну Єрон[іму] і М[ихайлину], щоб писали дещо для журналу і прислали ще сього тижня» [т. 49, с. 167]. Герміна (Єроніма) Озаркевич не встигає «дещо» написати, бо вже у липні виходить перший і, на жаль, останній номер «Товариша». Але і доля не судила бути їй письменницею. Письменницею стала Наталя Озаркевич, у заміжжі – Кобринська. Свою літературну діяльність вона органічно поєднувала з боротьбою за права жінок. Будучи українським теоретиком фемінізму, Наталя Кобринська вважала за необхідне створювати нові моделі поведінки жінки й чоловіка, утверджувала рівноправність їхніх соціальних прав і свобод. Не заперечуючи ролі жінки як дружини і матері, вона розуміла необхідність виходу жінки поза межі родини й можливість реалізації особистості у суспільстві. На жаль, стосунки між Григорієм Величком та Наталією Кобринською не склалися. Франкознавець Роман Горак вважає, що причиною було те, що Герміна (Єроніма) «вийшла заміж проти волі Наталі Кобринської»¹⁰. Але письменниця могла пишатися своїми племінницями, які були представницями нового покоління галичанок.

Подружжя Величків мало двох дочок: Ірину-Ростиславу (Орисю) (1892–1937) та Калину (1896–?). А «Наталія Кобринська була серед тих, хто творив модерне елітарне середовище в українському суспільстві», в якому виховувалися і вчилися сестри Величківни¹¹. Старша сестра, Оріся Величко, була активною студентською діячкою. У Львівському університеті вона навчалася на філософському факультеті разом із синами Івана Франка – Андрієм і Тарасом. Як член Організаційного студентського комітету, Оріся Величко брала участь в організації сорокалітнього ювілею літературної і громадської діяльності Івана Франка (1913). До ювілейних урочистостей у Львові відбувся Другий всеукраїнський з'їзд студентів (2–4 липня 1913). У програмі з'їзду відбувалися читання рефератів, проводилися дискусії, в одній із них узяв участь і письменник, та святковий концерт. Оріся Величко виступила з рефератом про творчість Івана Франка¹². У фондах музею Івана Франка зберігається унікальна фотографія – Іван Франко серед членів комітету Другого всеукраїнського з'їзду студентів у Львові та його гостей після ювілейного концерту, – на якій ми можемо побачити й активістку

¹⁰ Горак Р. Де верхи взносить наш Бескид гордий... Іст.-краєзнавчі есеї. Львів : Каменяр, 2007. С. 86.

¹¹ Маланчук-Рибак О. Модерність політичного та художнього світогляду Наталії Кобринської // «Йшла не тільки з духом часу, але й перед ним»: Наталя Кобринська та літературний процес кінця XIX–XX століття : Зб. наук. праць. Львів, 2015. С. 139.

¹² Мельник Я. ...І остання часть дороги. Іван Франко в 1908 – 1916 роках. Вид. 2-ге, випр. і доп. Дрогобич : Коло, 2016. С. 118.

студентського руху Орисю Величківну (у першому ряду – перша праворуч). А її молодша сестра Калина під час Першої світової війни відвідувала важкохворого письменника, коли Іван Франко опинився зовсім самотній і потребував опіки. Січковий стрілець Микола Заклинський згадував, як у 1915 р. «молода дідька ... Калина Величко відвідувала Франка й старалася налагодити його домашні справи. Раз пішов я з нею і ще з одним студентом до Франка. Він жив біля Стрийського парку ... На столі книжки й рукописи. Панна Калина принесла з собою квітів і прикрасила ними стіл. ... Питали ще про всякі справи буденного життя, щоб їх налагодити»¹³. А 1916 року, під час похорону Івана Франка на Личаківському цвинтарі у Львові, як пише часопис «Діло», від «українського жіноцтва прощала Покійного п-на Оріся Величківна, вказуючи на заслуги Покійного як пропагатора ідей про рівність жінки в суспільности»¹⁴.

Так сталося, що домашній архів Наталії Кобринської після її смерті перейшов до сім'ї Величків. Після смерті дружини Григорій Величко у 1925 р. разом з доньками переїхав на Велику Україну. Є всі підстави вважати, що домашній архів Наталії Кобринської вони вивезли із собою. Оріся Величківна стала аспіранткою Українського інституту матеріальної культури в Харкові, а відомий учений Дмитро Багалій був керівником її дисертації. Харківська преса, як пише франкознавець Роман Горак, повідомляла, що Оріся Величківна «працює над дисертацією про стосунки Івана Франка з Наталією Кобринською на основі багатого архівного матеріалу, а особливо їхнього листування»¹⁵. У 1937 р. Оріся Величківна була заарештована НКВС і розстріляна. Подальша доля домашнього архіву Наталії Кобринської не відома, але ми можемо припустити, що він зберігається в архіві колишнього НКВС. Орісю Величківну було реабілітовано 9 березня 1958 р.

Григорій Величко зустрічався з Іваном Франком у Болехові та у Львові. Письменник завжди пам'ятав про Григорія Величка і за можливості пропонував йому роботу. 1888 року відомий чеський видавець Ян Отто починає видавати у Празі новий науковий словник. У листі до Михайла Драгоманова 19 березня 1888 р. Іван Франко пише, що з редакції словника звернулися до нього з пропозицією «єднати співробітників для сього словника між українцями, котрі писали б про укр[аїнську] літературу, культуру й етнографію» [т. 49, с. 151]. Письменник хоче залучити до цієї роботи молодого географа Григорій Величка, про що пише у листі до Михайла Драгоманова, тобто «Остап і Величко займуться географічними речами» [т. 49, с. 152]. А в листі до Федора Вовка від 16 квітня 1888 р. Іван Франко впевнений, якщо з ним у словнику будуть працювати Остап Терлецький,

---

¹³ *Слогади* про Івана Франка. С. 748.

¹⁴ *Похорон Івана Франка*. Львів, 1 червня 1916. // *Діло*. 1916. Ч. 137 (9036). 2 червня (20 мая ст. ст.). С. 2.

¹⁵ *Горак Р.* Де верхи вносить наш Бескид гордий... С. 130.

Григорій Величко і Федір Вовк, то «не будемо мати встиду перед прочими слов'янами» [т. 49, с. 155]. Ми бачимо, що письменник високо цінував талант і наполегливість у праці майбутнього вченого. Франкові завжди імпонувало бажання молодого географа творчо розвиватися та його постійний потяг до знань.

З подружжям Величків підтримувала дружні стосунки й дружина Івана Франка Ольга Хоружинська. Серед багатьох чеснот Ольги Федорівни була й така важлива людська риса, як добре серце. Її душевну щедрість і доброту помітили й Велички. У спогадах про Івана Франка Григорій Величко писав про Ольгу Федорівну, що «вона не відпускала бідака без датку, часто давала з хати останнє, хоч у самій хаті не панував великий гаразд»¹⁶. Дім Франків завжди був відкритий для друзів та знайомих. «Про гостинність її я мав нагоду переконатися, – згадував Григорій Величко, – тоді, коли я зі своєю дружиною жив у Франковій новій хаті коло Стрийського парку в той час, як у нас не було постійного мешкання»¹⁷. Пізніше Велички проживали на вул. Святої Софії, 10 (тепер вул. Івана Франка, 96). Під час Першої світової війни «в тій камениці, де Велички», як згадувала Михайлина Рошкевич (рідна сестра Ольги Рошкевич) винаймала помешкання і «сестра з нашою старенькою мамою». Вона відвідувала свою родину і залюбки спілкувалась із сім'єю Величків. «Дійшла вістка, – згадувала Михайлина Рошкевич, – що Франко помер. Оповідали мені Велички о величавості похорону»¹⁸. Григорій Величко згадував, що «наприкінці свого життя Франко був уже загальноновизнаним корифеєм ... був духовним проводирем ... провідником нації, і жаль страшений, що його передчасно звалила тяжка хвороба»¹⁹.

Під час роботи над творами і науковими працями Іван Франко користувався книгами публічних бібліотек, але не завжди там знаходив необхідну літературу. Тому письменник купував книжки сам або просив це зробити своїх друзів та приятелів. Щоправда, «не раз було круто у Франка з грішми, неставало на прожиток, але на книжки мусило бути; ... й головну частину заробку повертав на книжки»²⁰. Купував книжки для Іванка Франка і Григорій Величко. У першому листі 22 грудня 1890 р. Григорій Величко пише, де він навчається у Парижі, які лекції відвідує та які відомі професори їх читають. А головне – майбутній учений повідомляє, які книжки можна купити у Парижі та «що до ціни ... книжки ту дуже дешевші, о половину менше коштують ходьби наукові ніж німецькі»²¹. Другий лист він пише із Санкт-Петербурга 24 травня 1892 р., де не тільки навчався,

¹⁶ *Спогади* про Івана Франка. С. 382.

¹⁷ *Там само*. С. 382.

¹⁸ *Рошкевич М.* Таку вже Бог долю судив: Оповідання, спогади. Львів : Каменяря, 1993. С. 79.

¹⁹ *Спогади* про Івана Франка. С. 384.

²⁰ *Там само*. С. 383.

²¹ ІЛ. Ф. 3. № 1612. Арк. 73–76.

а й написав одну із найкращих своїх наукових праць – «Галичина» – до VII тому енциклопедичного словника Ф. Брокгауза та І. Єфрона російською мовою, що виданий у Санкт-Петербурзі. У листі Григорій Величко перелічує авторів і назви книжок, які могли б зацікавити Івана Франка та вказує ціну кожного твору. Саме на цей лист зберігся відпис письменника від 30.04.1892 р., в якому він уточнює список необхідних книжок. Просив «раздобути» працю Олександра Пипіна «Очерк литературной истории старинных повестей и сказок русских», «Библиографию сочинений А.М. Веселовского», яку видали його учні до 25-літнього ювілею, «Сборник отделения русского языка и словесности» (томи IV, XII, XXXVI) та Володимира Даля «Пословицы русского народа» (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 2641–2642) [т. 49, с. 332]. Письменник просив надсилати каталоги, з яких він міг довідатися про нові книжкові видання з потрібних йому галузей знань, щоб знати про наявність видань у продажу.

Ми розуміємо, що набір книг, до яких звертався Іван Франко, постійно змінювався, залежно від теми, яку він досліджував. Але листування свідчить, яке важливе значення письменник надавав книжкам з літературознавства та мовознавства, з фольклору та етнографії, з давньослов'янської та слов'янської літератур, які використовував для своїх наукових праць. Ми бачимо, що джерела, до яких звертався Франко, були різноманітними. Стає очевидним, що тема історії слов'янства, в її широкому розумінні, займала особливе місце в творчості Івана Франка.

На початку 1894 р. Григорій Величко переїхав працювати у Дрогобич. І з приємністю в листі від 1 березня 1894 р. повідомляє Іванові Франку, що «відносини мої уладилися трохи ліпше як в семінарії у Львові, де мені не дуже свойско було»²². Але він мріяв згодом повернутися, бо сумує «за Львовом із-за нечисленних людей, з котрими я бував, тай через книжки»²³. Протягом тривалого часу Григорій Величко працював над перекладом географії французького вченого Жан-Жака Елізе Реклю. Французький географ написав монументальний твір регіональної географії світу у 19-ти томах (1873–1893). Опис європейських країн зайняв у нього п'ять томів. У п'ятому томі представлено Україну. В листі йдеться, що спочатку буде видано загальну частину наукової розвідки, бо вже «загальні збори "Братства" ухвалили 200 зр.»²⁴ за неї. А «ширшу географію» Григорій Величко думає перенести на пізніший термін. У листі він нагадує Іванові Франку, що «ви добродію згоднісь по трохи язиковий "бік" вигладити тож я прошу особливо за давній мій переклад – перед 6 чи 7 літами – не дуже з гори брати»²⁵.

---

²² ІЛ. Ф. 3. № 1612. Арк. 309–310.

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

У 1895 р. Григорій Величко переїхав у Перемишль, де працював і брав участь у громадському житті міста, старався бути корисним для суспільства. 25 вересня 1897 р. у Перемишлі відбулися заходи з перенесення останків єпископа Йоана Снігурського з цвинтаря до кафедрального собору святого Йоана Хрестителя, приурочені до 50-ї річниці від смерті владики. Все своє життя вірою і правдою служив Йоан Снігурський суспільним інтересам українського народу, за що здобув любов та повагу перемишльської громади. В листі від 9 жовтня 1897 р. Григорій Величко пише, що «кілька днів не мож було в нас дістатись до Подолинського, так був зайнятий перенесенням мощів Снігурського»²⁶.

Інкони Іван Франко звертався до Григорія Величка з проханням перепису деяких творів та документів для написання своїх праць. В цьому ж листі із задоволенням молодий учений повідомив, що «сьогодня я позичив "Історіє из Рымских авторов", під услівям, що не видам із своєї хати»²⁷ і запрошує до себе Івана Франка обговорити «яких Вам історій треба, а я ту перепису»²⁸. В спогадах Григорій Величко згадував про зустріч з письменником у Перемишлі – «таки раз у Перемишлі 1897 року ...»²⁹. Можливо, він писав саме про цей раз.

Останній, п'ятий, лист молодий учений пише із Перемишля 30 грудня 1897 р. Він звертається до Івана Франка з проханням від «кружка людей» написати книгу «про поділ Галичини і документно і цифрами виказати потребу поділу», бо «гнет політичний і економічний не устане, поки Галичини не розділимо, щоби бути господарями в своїй хаті»³⁰. Лист від письменника невідомий, тому ми не знаємо його відповіді. Розуміємо, що звернення до письменника не було випадковим, бо в своїх численних працях він писав про тяжке становище галицького селянина та аналізував стан народної освіти в Галичині – писав про початкові школи та рівень письменності серед чоловіків і жінок. Учений-економіст Степан Злупко пише, що «ще в 1883 р. вчений задумав написати працю в п'яти частинах під назвою «Галицькі русини» в якій багато уваги приділялось би статистиці українського населення, його розвою і заняттям»³¹. Вперше план цієї праці було надруковано у 1984 р. [див.: т. 44, кн. 1, с. 293–294.] за автографом, що зберігається в архіві І. Франка (ІЛ. Ф. 3. № 550).

Питання поділу Галичини на польську й українську не було новим. У науковій праці «Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині» у главі ІХ «Панщина і русини» Іван Франко писав про історію можливого поділу Галичини ще у 1848 р. Тоді

²⁶ ІЛ. Ф. 3. № 1612. Арк. 401–402.

²⁷ Там само.

²⁸ Там само.

²⁹ Спогади про Івана Франка. С. 382.

³⁰ ІЛ. Ф. 3. № 1612. Арк. 423–426.

³¹ Злупко С. Іван Франко і економічна думка світу. Львів : ВЦ Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. С. 188.

всією Європою хвилею прокотилися революції 1848–1849 років. Іван Франко писав: «Та настав 1848 рік, і разом віджили пригноблені русини. ...Вони почули себе досить сильними на те, аби вистояти в боротьбі з поляками, котрі у Східній Галичині властиво не мали за собою ніякого народу» [т. 47, с. 115]. До цієї справи долучилися і руські послы, як писав Іван Франко, вони «у Відні піднесли думку поділу Галичини на польську і руську. Народ у краю радо прийняв ту думку і почав посилати до Відня петиції з підписами, котрих швидко набралось звиш 100.000» [т. 47, с. 119]. «Можна сказати, що в 1848 році, – пише письменник, – зроблено широкий розмах у всіх напрямках народного життя, і коли би через неприяні обставини та через власну вину русинів не було скінчилось на тім розмаху, то були б ми нині не там стояли, де стоїмо тепер» [т. 47, с. 117].

У п'ятому листі також є аркуш із записами, зробленими рукою Івана Франка. Зміст рукопису дає можливість стверджувати, що він має стосунок до написання конкурсної роботи Івана Франка «Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині» (1898). До 50-річчя скасування панщини на Галичині Львівське товариство «Просвіта» оголосила конкурс на найкращу популярну історію сільського господарства Галичини за 1848–1898 роки. Іван Франко давно мав намір написати історико-економічну працю на цю тему і «бажав подати своїм читачам тільки голу, щирю правду» та показати «відки взялася панщина в нашім краю, чим вона була для нашого народу» [т. 47, с. 8–9]. Він почав збирати історичні матеріали, документи та статистичні данні. У листі до Михайла Драгоманова 1894 року письменник писав, що «може, й мені знайдеться час поповнити мої давні студії про панщину і її знесення і зробити з того якусь цілість» [т. 49, 523]. Можливо, що Іван Франко звернувся до Григорія Величка з проханням перепису законів та історичних подій до своєї конкурсної роботи. Рукопис складається з одного аркуша. Дата його написання – 1897 рік. Написано його двома мовами: українською і німецькою. Текст складається з 19 позицій. Перші чотири позиції починаються з дати, потім – ухвалений закон у відповідному році. Охоплюється період історії з листопада 1781-го до 24 червня 1784 року, який Іван Франко описує у главі III праці «Галичина під Австрією. Марія-Тереза і Йосиф II». Усі чотири позиції перекреслено, й під ними проведено риску. Інші 15 позицій починаються з дати, потім – закон або подія, яка сталася цього року. Наприкінці майже кожної позиції написано, ймовірно, номер сторінки, де необхідно знайти інформацію та переписати її. Позиції: 6, 7, 12–17, 19 перекреслені. Охоплено період історії з 1782-го до 1832 року. Можливо, існували й інші аркуші, але вони не збереглися. Цей рукопис є ще одним підтвердженням, що свої наукові праці Іван Франко писав на підставі літературних джерел, історичних фактів і документів. Для ученого була принципово важлива ґрунтовна джерельна база, бо тільки великий фактичний матеріал давав можливість робити правильні висновки та аналізувати події. Крім того, цей рукопис показує один із творчих моментів роботи ученого. З політичних міркувань історико-економічна праця

Івана Франка «Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині» не була визнана конкурсною, й окремим виданням у 5000 примірників її вперше видали у Львові 1898 р. У Росії працю Івана Франка з грудня 1899 р. було заборонено царським урядом. У галицьких селах на честь скасування кріпацтва у 1848 р. ставили «Хрести свободи». Поставив чавунний хрест і батько письменника Яків Франко. У часи боротьби з релігією хрест розбили, а 1994-го його реставрували й поставили біля будинку літературної експозиції музею у Нагуєвичих.

У 1932 році Григорія Величка співробітники НКВС заарештували і розстріляли. Львівська газета «Діло» 7 листопада 1932 р. повідомила, що 1 жовтня 1932 р. у Харкові помер український учений-географ Григорій Величко. А 9 березня 1958 р. ученого було реабілітовано. Існує інша версія, що ученому все ж таки вдалося уникнути арешту. Він втік до своєї доньки Калини, яка тоді проживала у Підмосков'ї, де й помер у 1947 р. Письменник Ярослав Гнатів повідомив професору Олександрі Шаблію, що «дата смерті ще більше невизначена: вона «повзе» від 1 жовтня 1932 р. ... до повідомлення П. Сенаповича про 1947-й рік»³². Але ця версія потребує подальшого дослідження та документального підтвердження.

Листи Г. Величка до І. Франка друкуються уперше. У відтворенні тексту листів зберігаємо всі особливості оригіналу – як лексико-стилістичні, так і правописні. Розшифрування наявних в оригіналі скорочень у словах подаємо безпосередньо в тексті у квадратних дужках.

№ 1

Париж, 22. 12. [1]890.

Високоповажний Добродію!

Підчас побуту мого у Львові виказались бажання знати мій адрес, щоби я розглянувся що до ціни яких кращих книжок в Парижі. З найбільшою втіхою рад бим Вам послужити і тепер вже обізнавшись трохи, о скільки можна в Парижі за такий короткий час обізнатися, можу Вам сказати, що книжки ту дуже дешевші, о половину менше коштують ходьби наукові ніж німецькі. Чи добір найлучший не знаю. По антикварнях, а єсть ту їх безліч можна легко за малі гроші щось доброго купити. Звольте написати, що Вам треба, а я пошукаю і вишлю. Виходить ту «Bibliothèque scientifique»,¹ що в ній є, судить після імен авторів, що не всіх наводжу: Lublock, Mantegarra, Fuchs, Huxby, Luys, Muvey, Bernstein, Schmidt, Draper², Gnatrefages, Tyndall, Brialmont, Daubrye, Stewart, Falsan, Schtrenberger, Richet, Rood, Whitney, Wrandt, Janet, Ribot, Masion, Blanc, Philipson, Vacherod і т. д.

³² Доктор географії Григорій Величко / За ред. проф. О. Шаблія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 38.

ІА сам записався на «Faculté des Lettres»³ в Сорбоні і слухаю головню географів: Dubois, Himly, Vélain а з цікависти і інших от Ramband-a, а в «Collége de France»⁴ слухаю з цікависти Ribot, Leroy-Beanlieu, Renan-a Louis Leger і др. На інших заведеннях можна ще почути Tain-a, Quatre Fages-a. Réchus El. і Onés: живуть тепер в Парижи. Саме місто інтересне. З Галичини не маю жадних звісток ні газет. Єсли Ваше «В поті чола»⁵ вийшло, то передайте Озаркевичеви⁶ або вишліть до мене та я дам знакомим (Великоросам) перечитати. Адрес мій такий: France Paris V Ar: Rue Rollin. № 17.

Кланяючись Вам і Вашій жінці низенько остаюсь з глибоким поважаням.
Гриць Величко.

Комедії не пишть! Знаете якої?

Іл. Ф. 3. № 1607. Арк. 73–76. Рукопис. Оригінал.

№ 2

С[анкт]-Петербург, 24. 05. 1892.

Високоповажний Добродію!

Простіть, що не зараз відповім. Д[обродій] Сырку⁷, що до него зайшовем, наговорив мені всячини аж за багато. Каже, що деякі книжки: Романова⁸ з білорускої етнографії, Villa Alberti⁹ Вам вислав, а других книжок не міг післати, бо нема їх в продажі. Він у якогось книгаря замовив, иж би вишукав потрібні Вам книжки, розумієсь за дорожчу ціну і про все написав Вам лист, тай дивуєсь, що ніякої відповіді не дістає. Каталог¹⁰ Академії Наук¹¹ обіцяв зараз післати і ви-старатись також спис творів Веселовського (Ал[ександра] Н[иколаевича]),¹² котрого в продажі не ма, бо був лише для знакомих напечатаний. Чи сповнив він се, будьте ласкаві написати, яж умисне подіждав трохи з відповідею, щоби мав час свої обіцянки зробити. Кажуть мені люде про него що годи спускатись дуже на него, а вже найменче в грошевих справах. Колиж він обіцянки не сповнив, то я вспію ще книжки покупити і привезти. Пыпина¹³ і «Очеркъ лит[тературной] ист[ории]»¹⁴ и т[ак] д[алі] нема в продажі, и ледви чи дістане в антикваря за ціну высьше 10 рубл[ів], також IV том Сборника II отд[еления] (про Прокоповича)¹⁵ випроданий. Бібліографії Веселовскаго¹⁶ годі дістати, а в виданях Академії окремыми відбитками по руськи вийшло: Слово о двѣнадцати снахъ Шаханши¹⁷. По рукописи XV в[ік]. XXXIX т. записокъ Акад[емии]. 1879. Цѣна 25 коп.

Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ – в кількох томах¹⁸. Цѣна їх разом 3 руб[лів] 30.

Южнорусскія былины. 1881.¹⁹ 35 коп.¹

Croissans-crescens и средневѣковыя легенды о половой метаморфозѣ. 1881²⁰ 15 коп.

Замѣтки по літературѣ и народной словесности. 1883²¹. 40 коп.

Також в XX томі про Варлаама і Іоасафа²². В XXXVI томѣ про Южнорусскія былины,²³ но они вийшли окремо за 35 коп.

Будьте ласкаві написати про Сирку і чи книги котрих не в продажі можна за більшу ціну купити. Іа розуміюсь буду всіх книжок у антикварів шукати, тільки пришліть грошей. Найпростійше булоби, щоби я за свої гроші купив а Ви би звернули, тільки що мені ледви чи на дорогу стане. Книги і Каталог привезу в половині червня. – Шкода, що Ганкевич²⁴ нічого не написав, а тепер вже всі розійзджаються. Звольте поклонитися В[ельмо] п[оважній] Вашій Жінці і знакомим. Здоровлю Вас сердечно глибоко Вас поважаючий.

Величко Гриць.

Колькольная. д. 14.

Іл. Ф. 3. № 1612. Арк. 383–386. Рукопис. Оригінал.

№ 3

Дрогобич, 1. 03. 1894.

Пишу до Вас, Дорогий Приятелю, в справі видання геграфії Реклю.²⁵ Перед кількома днями запитує мене Рожанський,²⁶ що чувати з перекладом, і чи загальна часть, яку я мав зготовити, вже готова, бо загальні збори «Братства» вже ухвалили 200 зр. За кілька днів вже все виготовлю і перешлю, аскорше годі було, бо тяжко мені було упорядкуватися на новій хаті і при нових занятях в гимназії віддатись иньшій роботі. Тепер похапцем дещо роблю, треба схоплювати потрохи з цілої книжки, бо всюди дещо пороскидувано. Ви Добродію згодились по трохи язиковий «бік» вигладити, тож я прошу особливо за давній мій переклад – перед 6 чи 7 літами – не дуже з гори брата. Також хочу Вас спитати, чи загальну часть про уряди в Росії, земства і т. д. також втягати до географії. Іа рішився свої додатки з загальної части ограничити до можливо найменших розмірів а ширшу географію видати опісля, але лише з увзглядненням фізичної части.

Дрогобич трохи таньший як Львів. Ми живемо зараз коло ринку на Бориславській улици. Відносини мої уладились трохи ліпше як в семинарії у Львові, де мені не дуже свойско було, та жаль мені за Львовом ізза нечисленних людей, з котрими я бував, тай через книжки. Чаю, колись, вернус до Львова. Вашій жінці кланяюсь, обоє діти цілуємо тай Вас здоровим сердечно.

Гриць Величко.

Іл. Ф. 3. № 1609. Арк. 309–310. Рукопис. Оригінал.

№ 4

Перемишль, 09.10.1897.

Високоповажний Добродію!

Кілька днів не мож було в нас дістатись до Подолинського²⁷, так був зайнятий перенесенням мощів Снігурського²⁸ і аж сьогодні я позичив «Історіє из Рымских авторов», під услів'ям, що не видам із своєї хати і то з додатком, що лише для мене видаєсь із бібліотеки, бо сего ніколи не робится. Прошу отже ласкаво написати мені, яких Вам історий треба, а я ту перепишу, або приїдьте, если не можете подати. нагадую собі, що Ви собі виписали заголовки тих історій, тож і можете означити, чого треба. Прошу поклонитись В[аші]й Пані від мене.

Цілую Вас сердечно.

Г[риць] Величко.

Маю зібрати 8 зр. 50 кр., переслати, чи більше разом 1 жовт[ня].

Лл. Ф. З. № 1628. Арк. 401–402. Рукопис. Оригінал.

№ 5

Перемишль, 30. 12. 1897.

Високоповажний Добродію!

Мене уповажнив кружок людей просити Вас, щобисьте написали книжку, чи брошуру про розділ Галичини. Ходить о се, щоби заатитувати про поділ Галичини і документно і цифрами виказати потребу поділу. Нині тота справа ще не всім ясна, а если би виказалось датами і цифрами, що нам життя неможливе в Галичині, що гнет політичний і економічний не устане, поки Галичини не розділим, щоби бути господарями в своїй хаті, то ідея тота скорше прийнялась би і люди живійше за тим обстали би. Если Вам така робота по нутру, и, очевидна, ми Вам за неї заплатимо, то будьте ласкаві донести мені. Розмір праці, тон і т[ак] д[алі] лишаєсь Вам до волі. Іа бим Вам, з свого боку, дуже радо передав готіві вже матеріяли до читанок з середних шкіл і народних і підручників історії в середних школах, де виказуєся як польська шкільна Рада голосить в руских школах польський патріотизм. Може би Будзиновский²⁹ прийняв на себе часть економічну? Здоровлю Вас якнайсердечнійше глибоко Вас поважаючи.

Г[риць] Величко.

Лл. Ф. З. № 1610. Арк. 423–426. Рукопис. Оригінал.

[Аркуш із записами, зробленими рукою Івана Франка]

20 нов[ембра] 1781 панщина три дні
5 апр[іля] 1782 знесеня невільництво піддан[ське] (KL[unker]³⁰. 13)
3 році 1775 патент упоминає дідичі
щоби не утискал підданих
норма – старі інвентарі і грам[оти]
дійсні з 1774
24 червня 1784 суд безплатний
1813 заохота до бунту (Besitzerweitigkest)³¹ 101
1805 Мандатори 151 йіх <нрзб.> 1818, 160
хто міг бути мандатором 1828 167
1809 Десятина з кірцеві 1073
1812 святкованя свят 195
1782 ліс громадській 1640
1821 податок ґрунтовий 389-344
1827 Марш на відбираня ґрунтів
1832 Eheverbrstung³²
1812, 1818, 1826 Holzungsrecht³³ 277
1788 <нрзб.> дочку з хмелю, 184 говорено з слов
1806 hissische Sorgen der Untertanen³⁴ 274
1805, 1807 Drminten hoben Untertannen zu *unterstützen*³⁵ 770
1804 Nutzungsesgentum³⁶ 258
1820, 1822, 1823, 1837 розбійники 844, 845
1802 ніч підданих, пор[івняй] 1790 292

ПРИМІТКИ

- ¹ «*Bibliothèque scientifique*» – «*Bibliothèque scientifique internationale*» – видавнича серія збірок науково-популярних книг, яку видавав Фелікс Алкан. З 1909 р. назву серії змінили на «*La Nouvelle collection scientifique*».
- ² *Draper* – Джон Вільям Дрейпер (05.05.1811 – 04.01.1882) – американський учений, філософ, фізик, хімік, історик, фотограф та автор книги «Історія боротьби віри з наукою». Цю книгу переклав українською мовою Михайло Павлик і видав у Львові (1898).
- ³ «*Faculté des Lettres*» – Факультет гуманітарних наук
- ⁴ «*Collège de France*» – Колеж де Франс – один з найпрестижніших навчальних закладів Франції. Заснований 1530 р.
- ⁵ «*В поті чола*» – Збірка Івана Франка, що вийшла 1890 р. і складалася з двадцяти творів письменника («Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Лесишина челядь», «Добрий заробок», «До світла» та інші). Книга містить передмову Михайла Драгоманова та автобіографію Івана Франка.

- ⁶ *Озаркевич* – Герміна Озаркевич (1867–1924), рідна сестра Наталії Кобринської та майбутня дружина Григорія Величка.
- ⁷ *Д[обродій] Сырку...* – Сырку Поліхроній (1855–1905) – російський історик, літературознавець та мовознавець, доцент Петербурзького університету. Член Руської географічної спілки (1882), Руської археологічної спілки (1883). Член Товариства стародавньої письменності та мистецтва (1893).
- ⁸ *Романов Євдоким (1855–1922)* – російський і білоруський етнограф, фольклорист, археолог і публіцист. Член Руської географічної спілки (1886), Московської спілки (любителів) природознавства, антропології та етнографії (1888), Московської археологічної спілки (1890). Член Вітебського статистичного комітету (1891). Сприяв відкриттю Могилевського церковно-археологічного музею у 1897 р.. Зібрав та опублікував 10 000 фольклорних текстів та більш ніж 1000 відомостей про городища Білорусії. Книги: *Бѣлороссійскій сборникъ*. – Вітебськ: Типо-Литографія Г. А. Малкина, 1891. Вып. 4: Сказки космогоническія и культурныя / Собралъ Е. Р. Романовъ. [2], V, [3], 220 с. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1180). *Бѣлороссійскій сборникъ*. Вітебськ: Типо-Литографія Г. А. Малкина, 1891. Вып. 5: Заговоры, апокрифы и духовныя стихи / Собралъ Е. Р. Романовъ. [2], XV, [1], 448, [2] с., 1 л. факсим. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1180.1).
- ⁹ *Villa Alberti* – Імовірно, йдеться про книгу російського історика і теоретика літератури Олександра Веселовського «“Вилла Альберти”, новые материалы для характеристики литературного и общественного перелома в итальянской жизни XIV–XV вв.» (1870). О. Веселовський, готуючись до отримання професорського звання, упродовж 1864–1867 рр. пробув у Італії. У 1864 р. він наново відкрив один із творів епохи Відродження: визначив автора і дав йому назву – Джованні Герарді (1360/1367–1446) «Райська вілла Альберти». У 1870 р. цей роман О. Веселовський переклав російською мовою. Книга містить текст його дисертації. Можливо також, що йдеться про самого Олександра Веселовського, якого друзі та близькі приятелі називали «Вілла Альберті».
- ¹⁰ *Каталог Академії Наук...* – Імовірно, йдеться про книги: *Каталогъ изданій Императорской Академіи Наукъ: I. Изданія на русскомъ языкѣ, вышедшія въ свѣтъ по 11-ое марта 1888 года*. – Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1888. – [4], 56 с. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1027.1.); *Каталогъ изданій Императорской Академіи Наукъ: II. Изданія на иностранныхъ языкахъ*. – St.-Pétersbourg: Imprimerie de l'Académie Impériale des sciences, 1891. – [4], 129, [1] с. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1027.2.); *Изданія Императорской Академіи Наукъ, вышедшія въ свѣтъ в новѣйшее время*. – Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1892. – 16 с. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1027.3).
- ¹¹ *Академія Наук* – заснована 28 січня (8 лютого) 1724 р. у Санкт-Петербурзі, де вона проіснувала 210 років. Офіційне відкриття відбулося у грудні 1725 р. Починаючи з 1836 р. – Імператорская Санкт-Петербургская Академія Наук. У 1934 р. була переведена до Москви.
- ¹² *Веселовський Олександр (1838–1906)* – російський філолог, історик літератури. Академік Петербурзької АН (1881). З 1899 р. почесний член Харківського університету. Член Товариства Нестора-літописця при Київському університеті. У своїх працях аргументував, що так звані «русские былины» мають староукраїнське походження, в Україні вони залишилися тільки у вигляді частин, розкладених на прислів'я, загадки та казки.
- ¹³ *Пыпин* – Пипін Олександр (1833–1904) – російський учений, літературознавець, етнограф, академік Петербурзької АН (1898), дійсний статський радник, почесний член НТШ (1903). Фундаментальні праці: *Исторія русской літературы* / А. Н. Пыпин. Т. 1–4. С.-Пб: Типографія М. М. Стасюлевича, 1898–1899. Ці книги є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 2481–2484. Т. IV. З дарчим написом автора «Г. Ивану Франко А. Пыпинъ окт. 99».; *Исторія русской этнографіи* / А.Н. Пыпин. Т. 1–4. С.-Пб: Типографія М. М. Стасюлевича, 1890–1892. Ці книги є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 2465–2468.

- ¹⁴ Імовірно, йдеться про книгу: *Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русьскихъ* / А. Н. Пыпина. [Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи наукъ, 1857]. [2], 360 с. (Уч. Зап. Кн. IV. Отд. II). – тема дисертації на звання магістра російської словесності Олександра Пипіна. (Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 155).
- ¹⁵ ...також IV том *Сборника II отд[еления] (про Прокоповича)*... – Імовірно, йдеться про книгу: Феофанъ Прокоповичъ и его время / [Соч.] И. Чистовича. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1868. X, 752 с. (Сборникъ статей, читанныхъ въ Отдѣленіи русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ: Томъ четвертый).
- ¹⁶ *Бібліографія Веселовскаго*... – Імовірно, йдеться про книгу: «Указатель к научним трудам А. Н. В., 1859–1885». Перелік праць Олександра Веселовського до 1885 р., які друкувалися у різних періодичних виданнях. Був виданий у 1888 р.
- ¹⁷ ...*Слово о двѣнадцати снахъ Шаханши*. – Йдеться про книгу: Слово о двѣнадцати снахъ Шахаиши: По ркп. XV вѣка / Сообщ. А. Н. Веселовскимъ. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1879. [2], 47, [1] с. (Приложеніе къ XXXIV-му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; №2). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1514. 5.
- ¹⁸ *Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ – в кількох томах*. – Йдеться про книги: *Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ*. / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. [2], 288 с. (Приложеніе къ XXXVII–му тому Записокъ Имп. Академіи Наук. № 3). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 385; *Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха* / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1881. [Часть] III–V. [2], 150 с. (Приложеніе къ XL–му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; №4). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 385. 1.; *Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха* / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1883. [Часть] VI–X. [2], 461, [1] с. (Приложеніе къ XLV-му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; №1) Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 385. 2.
- ¹⁹ *Южнорусскія былины. 1881...* – Йдеться про книгу: Южнорусскія былины / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1881. [2], 78 с. (Приложеніе къ XXXIX-му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; № 5). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 327. 1.
- ²⁰ *Croissans-crescens и средневѣковыя легенды о половой метаморфозѣ. 1881...* – Йдеться про книгу: *Croissans-crescens и средневѣковыя легенды о половой метаморфозѣ* / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1881. [2], 31, [1] с. (Приложеніе къ XXXIX-му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; № 4). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1514. 4.
- ²¹ *Замѣтки по литературѣ и народной словесности. 1883...* – Імовірно, йдеться про книгу: *Замѣтки по литературѣ и народной словесности* / Академика А. Н. Веселовскаго. – Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1883. [Часть] I. [2], 95, [1] с. (Приложеніе къ XLV-му тому Записокъ Имп. Академіи Наукъ; № 3). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 385. 3.
- ²² ...*в XX томі про Варлаама і Іоасафа* – Йдеться про книгу: *Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ: Томъ двадцатый. Съ портретами академикомъ кн. П.А. Вяземскаго и А.В. Никитенко*. – Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. – 625 с., раз. паг.
- ²³ *В XXXVI томѣ про Южнорусскія былины...* – Йдеться про книгу: Южнорусскія былины. / Акад. А. Н. Веселовскаго. СПб: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1884. [Глава] III XI. [2], 411, [3]с. (Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ; Т. XXXVI; № 3). Ця книга є в особистій бібліотеці Івана Франка. № 1496.

- ²⁴ *Ганкевич Микола (1869–1931)* – український політичний та профспілковий діяч, журналіст, організатор робітничого руху на Галичині. Був одним із засновників першої політичної української партії – РУРП. На той час студент Львівського університету, активний учасник «Академического братства».
- ²⁵ *...видання геграфії Реклю.* – Йдеться про роботу французького географа, історика, члена Паризького географічного товариства, представник «анархічного» напрямку Жан-Жака Елізе Реклю (1830–1905) «Земля і люди. Загальна географія» 19 томів .
- ²⁶ *Рожанський Любомир (1872–1925)* – громадський діяч і економіст. Один із засновників Української демократичної партії, директор Українського земельного банку гіпотечного у Львові (1910–1925). Син Гната Рожанського (1844–1883) – греко-католицького священника, громадського діяча.
- ²⁷ *Подолінський* – особа не встановлена.
- ²⁸ *Снігурський Іван (1784–1847)* – український церковний діяч, з 1818 року Перемишльський греко-католицький єпископ. Для створення духовної атмосфери та культурно-освітнього осередку у Перемишлі єпископ зміг біля себе згуртувати вчених і поступових священників. Був прихильником освіти селянських мас, закладав парафіяльні школи, та «зложив власним коштом школу для дяків». Добився дозволу на заснування української друкарні у Перемишлі, в якій друкували підручники для народних шкіл. Родич й опікун автора музики національного гімну «Ще не вмерла Україна» Михайла Вербицького.
- ²⁹ *Будзиновський В'ячеслав (1868–1935)* – галицький український письменник, публіцист, історик; один із засновників РУРП (1890) та Української націонал-демократичної партії (1899).
- ³⁰ *KL[unker]* – позиція, параграф (нім.).
- ³¹ *Besitzerweitigkest* – збільшення кількості власників (нім.).
- ³² *Eheverbristung* – збільшення кількості подружніх пар (нім.).
- ³³ *Holzungsrecht* – право на вирубування лісу (нім.).
- ³⁴ *hissische Sorgen der Untertanen* – місцеві клопотання підданих (нім.).
- ³⁵ *Drminten hoben Untertannen zu unterstützen* – [] піддані повинні підтримувати (нім.).
- ³⁶ *Nutzungsesgentum* – власність, якою користуються (нім.).

Halyna LIMAN

HRYHORIY VELYCHKO'S LETTERS TO IVAN FRANKO

The article analyzes the memoirs of Hryhoriy Velychko, his letters to Ivan Franko, and investigates the creative and personal relations between the families of Hryhoriy Velychko and Ivan Franko.

Key words: Ivan Franko, Hryhoriy Velychko, teacher, letters, memoirs, geography.